

Vår ref Dnr: 2015/052

Naturvårdsverket

Stockholm 12 oktober 2015

Behov av utvecklade riktlinjer för efterbehandling av sand- och grustäcker

Sammanfattning

Undertecknade kretsar av Naturskyddsföreningen i Skåne och Naturskyddsföreningen riks hemställer att Naturvårdsverket utan dröjsmål

- påbörjar arbetet med att utveckla riktlinjer för efterbehandling av avslutade sand-/grustäcker, så att dessa bättre svarar mot den kunskap, erfarenhet och behov som finns beträffande att bättre tillvarata de möjligheter att skapa och vidmakthålla värdefulla livsmiljöer i samband med just efterbehandling av sådana områden.
- i dessa riktlinjer inkluderar såväl möjlighet som nödvändighet att genom naturvårdsavtal säkerställa medelsiktig, och om möjligt långsiktig, skötsel av sådana täcker.

Verket bör använda sig av tillgänglig expertis och erfarenhet inom området, till exempel på SLU Artdatabanken och vid berörda länsstyrelser, när detta utförs.

Nuläge och hotbild

Sandiga marker har allt sedan jordbruk introducerades i Sverige utnyttjats för extensivt bete av kreatur och trädesjordbruk. De störningar som orsakats av djurens bete och tramp har bidragit till att skapa gynnsamma biotoper för växter, insekter och fåglar. Idag fokuseras stort intresse mot sandmarker som på detta sätt hållits öppna och fria från igenväxning. I södra Sverige har funnits – och finns fortfarande på många platser – en stor artrikedom av sandberoende organismer på dessa marker. Sedan mitten av 1900-talet har emellertid reformer och effektivisering inom jordbruket samt atmosfärsnedfall (framför allt av kväve) medfört att en hög andel av de öppna sandmarkerna växer igen med gräs, förslyas och/eller planterats med skog. Nödvändig störning av dessa sandmiljöer har också i hög grad försvunnit. Härigenom har viktiga livsmiljöer (habitat) för de konkurrenskänsliga och specialiserade sandlevande organismerna gått till spillo och en allvarlig hotbild framträtt. Många av de sandberoende och värmeälskande arterna hotar nu att försvinna från vår flora och fauna. Hotade arter finner vi inom flera organismgrupper, bland annat växter, leddjur (främst steklar och skalbaggar), kräldjur och fåglar. Underlag som belyser detta finns i flera publikationer från Artdatabanken vid SLU och Naturvårdsverket, t.ex. senaste

nationella rödlistan 2015 (för övrigt fastställd av Naturvårdsverket och Hav- och vattenmyndigheten) och Åtgärdsprogram för batavisandbi, fältsandbi och flodsandbi, 2014-2018 (NV Rapport 6452 2015).

På liknande sätt som beskrivs ovan har grus- och sandtäkter gynnat sand- och värmeberoende organismer (genom den störning som då sker). I täkter med pågående drift kan man finna kärllväxter med låga näringskrav samt konkurrenssvaga pionjärer, samt olika arter av vildbin, strandpadda, sandödlor och backsvalor. Många av dessa är hotade och flera är rödlistade. Grunda vatten, värdefulla för biologisk mångfald, är en annan livsmiljötyp som kan finnas i dessa avslutade täkter.

Efter att verksamheten i sand- och grustäckor upphört skall enligt lag efterbehandling av täktområdet ske. Det är bra att det sedan länge finns ett tydligt regelverk med krav på verksamhetsutövaren att verkställa efterbehandling. Det är dock ett stort problem, och suboptimering sett från ett samhälls- och miljöperspektiv, att denna sker så schablonartat som hittills varit fallet. Efterbehandling innebär i regel att området banas av och täcks med matjord som planteras med gräs eller skog. Det vill säga en efterbehandling som har handlat mer om landskapsbild än om naturvård i form av att tillvarata livsmiljöer för olika arter som är beroende av öppna sandekosystem. Någon hänsyn till de biologiska värden som skapats under täktperioden behöver inte tas. Denna lagstadgade efterbehandling leder i alltför många fall till att en trivial flora och fauna kommer att ersätta den tidigare högt värderade artrikedomen, vilket står i strid med det av riksdagen beslutade miljömålet ”Ett rikt växt- och djurliv”.

Förslag till nya riktlinjer

Mot bakgrund av ovan beskrivna utveckling begär undertecknade att Naturvårdsverket utan dröjsmål påbörjar ett arbete med att utveckla riktlinjer och/eller handbok för efterbehandling av sand- och grustäckor, så

- att växt- och djurliv i sand- och grustäckor skall inventeras i god tid före täktens upphörande,
- att hänsyn skall tas till skyddsvärda organismer och dessas livsmiljöer vid upprättande av efterbehandlingsplanen – här avses växter, leddjur, kräldjur och fåglar,
- att efterbehandlingsplanen kompletteras med ett långsiktigt naturvårdsavtal (30-49 år) mellan exploatören och/eller markägaren¹ och staten (länsstyrelsen) i de fall täkten anses ha eller kunna utveckla betydande naturvärden. Möjlighet för länsstyrelserna att sluta sådana avtal finns sedan länge (med medel som de får från verket²). Naturvårdsavtalet skall inkludera en plan för skötsel och underhåll av den nya biotopen – fri utveckling av vegetationen kommer nämligen att medföra att området med tiden växer igen och förskogas,
- att den nyskapade biotopen skall besiktigas av länsstyrelsen efter efterbehandling, för att kontrollera att efterbehandlingsplanens mål och intentioner efterföljts,

¹ Markägaren i de fall exploatören inte är markägare. Markägaren är den som alltid har rådgivningen över marken, t.ex. efter att en täkt avslutats.

² Sådana medel kopplat till naturvårdsavtal om skötsel ryms (enligt föreningens uppfattning) inom anslaget 1:3, anslagspost 2 och de villkor som gäller för denna

- att de långsiktiga nödvändiga aktiva naturvårdsåtgärderna under avtalets giltighetstid ska kunna utföras av annan utförare (entreprenör) än täktentreprenören i de fall den senare inte har möjlighet ellervilja att själv utföra dessa.

I de fall punkterna ovan förutsätter ändringar i regelverket som styr kravet på efterbehandling (lag, förordning eller föreskrift) yrkar vi att verket tar upp dessa behov av förändrat regelverk med den myndighet som har befogenhet att genomföra sådan förändring. Till exempel bör verket belysa frågan, och vid behov lämna förslag om regelverksändringar, om behovet av att den ekonomiska säkerheten för täkten och efterbehandlingen behöver utsträckas till att även omfatta "skötseltiden" efter godkänt efterbehandling och täktavslut.

Finansieringen för att genomföra efterbehandlingen på detta mer modifierade sätt, som bättre tillvaratar möjligheterna att vidmakthålla för biologisk mångfald potentiella och befintliga intressanta livsmiljöer, bör precis som idag ske genom verksamhetsutövarens försorg, och täckas av den ekonomiska säkerhet som enligt redan gällande regelverk ska ställas av denne innan täkten får öppnas. Även finansiering av de åtgärder som kan komma att behövas göras under avtalets giltighetstid bör ligga på verksamhetsutövaren att finansiera, som ett led i att sörja för en god och optimal efterbehandling, som alltså riktas om från "landskapsbild" till det betydligt bredare och från samhällets miljöperspektiv aktuella biologisk mångfald. Här vill vi åter referera till bl.a. riksdagens miljömål Ett rikt växt- och djurliv.

För Naturskyddsföreningens krets i Färs, Naturskyddsföreningen i Skåne (länsförbundet) och Naturskyddsföreningen riks

Stockholm dag som ovan

Lars Leonardson, Naturskyddsföreningen i Färs

Rikard Lehmann, ordförande Naturskyddsföreningen i Skåne

Jan Terstad, skogs- och naturvårdschef vid Naturskyddsföreningens rikskansli

Kopia f.k:
Miljö- och energidepartementet
Miljömålsberedningen
Internt inom Naturskyddsföreningen